

بفرمایید فلسفه! (۱)

گفت‌وگو با بزرگ‌ترین فیلسوفان معاصر

دیوید ادmondز
نایجل واربرتن

ترجمه
میشم محمدامینی

نشرکردن

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.
نشر کرگدن: تهران صندوق پستی ۱۷۱۶-۱۳۱۴۵
www.kargadanpub.com
telegram.me/kargadanpub

نشر کرگدن

مجموعه گفت‌وگواندیشی - ۲
دبیر مجموعه: حسین شیخ‌رضائی

بفرمایید فلسفه! (۱)

نویسنده: دیوید ادmondز و نایجل واربرتن
مترجم: میثم محمدامینی (عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی)
ویراستار: حسین شیخ‌رضائی
نسخه‌پرداز: شادی جاجرمی‌زاده
مدیر هنری: سحر ترهنده
ناظر چاپ: علی محمدپور
لیتوگرافی: نقش سبز
چاپ و صحافی: ندای ایران
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۴۵۲-۴-۴
چاپ اول: ۱۳۹۵
تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

یادداشت دبیر مجموعه

«اندیشیدن» فارغ از محتوای آن و بی‌توجه به آنکه در کدام زمینه و رشته و با چه نیت و هدفی انجام می‌گیرد، در ذات خود فرایندی «گفت‌وگویی» است. لازم است که اندیشنده حتی در کنج تنهایی خود بتواند از موضع مورد قبولش فاصله بگیرد، مسئله را از زوایایی دیگر بکاود، «وانمود» کند که با آنچه طرح شده مخالف است و بکوشد از منظری دیگر، عموماً از منظری انتقادی، به فرایند و دستاوردهای اندیشه خود بنگرد. گفت‌وگو با نیمه دیگر خود، در بنیادی‌ترین لایه، مقوم و سازنده اندیشیدن است. از سوی دیگر، بدون چنین گفت‌وگویی احتمال رخ دادن خطا در اندیشه و ناکارآمدی آن بسیار بالاست. به همین دلیل عجیب نیست اگر ادعا کنیم گفت‌وگو تضمین‌کننده ثمربخشی اندیشه است.

اما اندیشنده علاوه بر خود، با بسیاری افراد، نهادها و رقیبان دیگر نیز در گفت‌وگو است. هر اندیشیدنی واکنشی است به وضعیت موجود. حتی در فلسفه‌ورزی، انتزاعی‌ترین نوع اندیشیدن، اندیشنده درصدد صورت‌بندی دلایل موافقت و/یا مخالفت خود با مرزها، تقسیم‌بندی‌ها و مقولات اندیشگی عرضه‌شده از سوی دیگران است. در اینجا اندیشنده حتی اگر بر نهادی کاملاً تازه و بدیع نیز مطرح کند، در واقع جای چنین آموزه‌ای را در سیر اندیشه «دیگران» خالی دیده است. چنین است که اندیشیدن، حتی در خلوت و تنهایی، کنشی است از بنیاد اجتماعی که گفت‌وگو در قلب آن جای دارد.

گفت‌وگو سهمی مهم‌تر نیز در قوام بخشیدن به اندیشه دارد. بسیاری از ما آدمیان چنان‌ایم که تا اندیشه خود را با زبان بلند و برای خود/دیگران بازگو نکنیم، آن اندیشه برای ما وضوح نمی‌یابد و زوایای تاریک آن روشن نمی‌شود. گفت‌وگو، حتی اگر یک سویه باشد، چراغی است که دست‌کم فضای ذهنی گوینده را برای خود او روشن‌تر می‌کند.

پس بی‌دلیل نبوده است که گفت‌وگو در مقام قالبی بیانی در زمره شایع‌ترین قالب‌های مورد علاقه بزرگ‌ترین اندیشمندان تاریخ بشر بوده است. سقراط، پدر فیلسوفان تمام دوران‌ها، جز گفتن و شنیدن کاری نکرد و افلاطون حتی

مخالفت‌های احتمالی خود را با اندیشه‌های استادش جز از زبان شخصیت‌های درگیر گفت‌وگو عرضه نداشت. در غرب و شرق هرگاه متفکر و استادی در پی عرضه افکار و تعالیم خود بوده راهی مناسب‌تر از گفت‌وگو، ولو خیالی، با شاگردان و هم‌تایان و مخالفان خود نیافته است. در زمانه انقلاب‌های علمی، عصر روشنگری و دیگر دوران‌های تحولات سترگ اجتماعی در حیات بشر نیز راهی مناسب‌تر از به‌کارگیری متن‌های مبتنی بر گفت‌وگو، برای نشان دادن تواضع علمی، صداقت اجتماعی و حقیقت‌دوستی نویسندگان، در اختیار نبوده است. و این همه جز اندیشمندانی است که مستقیماً «گفت‌وگو» را دستمایه اندیشه‌ورزی خود قرار داده‌اند و در باب این پدیده نظریه‌پردازی کرده‌اند.

گفت‌وگو نسبت دیگری نیز با اندیشه دارد. در فضای عاری از گفت‌وگو، فضایی که در آن به‌جای گفتن و «شنیدن» تنها گفتن و «نشنیدن» در کار باشد، اندیشمند بزرگی سر برنخواهد آورد. در اینجا محتوای گفت‌وگو چندان مهم نیست که اصل وجود آن. بدون تمرین گفت‌وگو در جمع ما نه سلامت روان خواهیم داشت و نه قادریم گفت‌وگویی ثمربخش با خود داشته باشیم، امری که پیش‌نیاز هر اندیشیدن اصیلی است. بی‌دلیل نیست که امروزه از گفت‌وگو به عنوان نوعی درمان و تسهیل‌کننده زیست جمعی یاد می‌کنند. رواج گفت‌وگو، در هر سطح و با هر موضوعی، نشانه قابل‌اعتمادی است از میزان متمدن بودن يك اجتماع.

در این مجموعه، با عنایت به نقش نازدودنی گفت‌وگو در شکل‌دهی و ارتقا اندیشه، درصدیم برخی از بهترین نمونه‌های گفت‌وگو میان اندیشمندان در حوزه‌های مختلف را در اختیار فارسی‌زبانان قرار دهیم. آنچه در این مجموعه حائز اهمیت است نه محتوای گفت‌وگوها که قالب و سبک آنها است، حتی واقعی یا خیالی بودن گفت‌وگوها نیز تعیین‌کننده نیست. این مجموعه تلاشی است برای معرفی و تمرین اندیشیدن از راه آشنایی با برخی از جذاب‌ترین نمونه‌های گفت‌وگو، چیزی که آن را «گفت‌وگو اندیشی» نامیده‌ایم.

فهرست

۱	پیش‌گفتار
۳	درآمد
۷	فلسفه چیست؟

اخلاق

۲۲	۱. جولین سولسکو: عُق!
۳۱	۲. سایمن بلک‌برن: نسبی‌انگاری
۴۰	۳. پیتر سینگر: حیوانات
۵۲	۴. مایکل سندل: ورزش و اصلاح ژنتیک
۶۲	۵. الکساندر نِهامس: دوستی

سیاست

۷۲	۶. کوامی انتونی آپیا: جهان‌میهنی
۸۴	۷. میراندا فریکر: اعتمادپذیری و تبعیض
۹۵	۸. آن فیلیپس: چندفرهنگ‌باوری
۱۰۵	۹. ویل کیملیکا: حقوق اقلیت‌ها
۱۱۶	۱۰. وندی براون: رواداری

متافیزیک و ذهن

- ۱۲۶ ۱۱. ایدرین ویلیام مور: بی‌نهایت
- ۱۳۴ ۱۲. دیوید پِپینو: واقع‌انگاری علمی
- ۱۴۷ ۱۳. بری استراد: شکاکیت
- ۱۵۶ ۱۴. هیو ملور: زمان
- ۱۶۵ ۱۵. تیم کرین: ذهن و بدن
- ۱۷۳ ۱۶. تیموتی ویلیامسن: ابهام

زیباشناسی

- ۱۸۴ ۱۷. درک مِتراورز: تعریف هنر
- ۱۹۴ ۱۸. الن دو باتن: زیباشناسی معماری
- ۲۰۵ ۱۹. الکس نیل: معمای تراژدی

خدا، خداانا باوری، و معنای زندگی

- ۲۱۶ ۲۰. دان کیوپت: ناواقع‌انگاری خداوند
- ۲۲۶ ۲۱. جان کاتینگم: معنای زندگی
- ۲۳۵ ۲۲. استیون لو: مسئله شر
- ۲۴۴ ۲۳. کیث واژد: ایدئالیسم شرقی و غربی
- ۲۵۵ ۲۴. آلوین پلاننتینگا: خدا باوری به مثابه باوری پایه
- ۲۶۱ درباره فیلسوفان این مجموعه
- ۲۶۵ منابع تکمیلی

پیش‌گفتار

نقطهٔ آغاز این کتاب مجموعه‌ای از چند مصاحبه در قالب پادکست صوتی بود. از میان این مصاحبه‌ها، که تعداد کل‌شان از صد بسیار فراتر می‌رفت، بیست و پنج^۱ مصاحبه را - البته با قدری دشواری - برای عرضه در این کتاب برگزیده‌ایم. در سه سال نخست تهیهٔ پادکست‌ها، بیش از هفت میلیون مورد دانلود، نامه‌های تشکر از سراسر جهان و همین‌طور درخواست‌های فراوان برای دریافت متن پیاده‌شدهٔ مصاحبه‌ها داشته‌ایم - به همین دلیل تصمیم به تدوین این کتاب گرفتیم.

یکی از فیلسوفان برجسته‌ای که از او تقاضای مصاحبه کرده بودیم دعوت ما را رد کرد، زیرا با اینترنت مخالف بود. اما خوشبختانه معلوم شد که او استثنایی نادر است. در بیشتر موارد، کسانی که به سراغ‌شان رفتیم همکاری و همراهی چشمگیری داشتند. یکی از فواید اصلی اجرای طرح بفرمایید فلسفه! برای ما نشست‌های هفتگی آزادمان بود. بنابراین، بیش از همه وام‌دار مصاحبه‌شوندگان این مجموعه هستیم؛ منظور فقط کسانی

۱. توضیح ناشر: از میان این بیست و پنج مصاحبه دو مورد به دلایلی در ترجمهٔ فارسی موجود نیست. یکی مصاحبه‌ای با بری اسمیت (Barry C. Smith) با موضوع Wine و دیگری مصاحبه‌ای با ای. سی. گریلینگ (A. C. Grayling) با موضوع Atheism. به جای مصاحبهٔ دوم، گفت‌وگویی با الون پلنتینگا در فصل آخر کتاب جایگزین شده است.

نیستند که نامشان در این مجموعه آمده است، بلکه همه فیلسوفانی را در نظر داریم که به بازجویی‌های ملایم ما تن دادند. ملاقات با این تعداد متفکر جذاب و مهم برای ما سعادت بود.

در درجه دوم، مدیون شنوندگان خود هستیم. ما بازخوردهای بسیار فراوانی دریافت کردیم - پیام‌های تشویق و حمایت هرروزی که اغلب با توصیه‌هایی برای انتخاب نفر بعدی برای مصاحبه نیز همراه بود. و این بسیار مایه خرسندی ماست.

در مجموعه حاضر، مصاحبه با پیترسینگرا^۱ و مایکل سَندل^۲ در اصل برای مجموعه پادکست‌های بفرمایید/اخلاق! (www.open2.net/ethicsbites)، متعلق به مؤسسه اپن یونیورسیتی^۳، ضبط شده است. بابت اجازه بازنشر آنها در این کتاب سپاسگزاریم.

بسیاری از مصاحبه‌ها در مؤسسه فلسفه^۴ در لندن ضبط شده است. از مسئولان این مؤسسه نیز برای همکاری‌شان بسیار تشکر می‌کنیم. همین‌طور از هانا ادموندز^۵ متشکریم که از سابقه کاری‌اش به عنوان مصحح/ویراستار بار دیگر سوءاستفاده شد. از وکلای خود ورونیک بکستر^۶ و کرولاین دانوی^۷ نیز سپاسگزاریم.

دیوید ادموندز^۸ و نایجل واربرتن^۹

www.philosophybites.com

1. Peter Singer

2. Michael Sandel

3. Open University

4. The Institute of Philosophy

5. Hannah Edmonds

6. Veronique Baxter

7. Caroline Dawnay

8. David Edmonds

9. Nigel Warburton

درآمد

فلسفه با گفت‌وگو آغاز شد. مشهور است که سقراط هیچ چیزی ننوشت. او فقط مردمان عصر خویش را در کوچه و بازار دربارهٔ موضوعاتی که در آن سخت احساس اطمینان می‌کردند به پرسش می‌کشید. در تمام موارد هم بدون استثناء نشان می‌داد که این اطمینان نابه‌جاست. از بخت خوش، افلاطون گفت‌وگوهای او را بازسازی [و ضبط] کرده است.

البته این واقعیت که فلسفه در گفت‌وگو ریشه دارد به معنای آن نیست که همیشه هم باید به همین صورت تعاملی باشد. بیشتر فیلسوفان بزرگ تاریخ اندیشه‌های خود را در قالب کتاب و اغلب به صورت رساله‌هایی مفصل به جهان عرضه کرده‌اند. امروز هم اوضاع به همین ترتیب است. اما آنچه گفت‌وگو می‌تواند ارائه دهد توضیح است. پرسشگر می‌تواند جریان [عرضهٔ اندیشه‌های پاسخ‌دهنده] را قطع کند و برای روشن‌تر شدن موضوع توضیح بخواهد، یا در ظاهر مثال نقضی عرضه کند تا منظور طرف دیگر گفت‌وگو را بهتر دریابد. روح و جوهر فلسفه در گفت‌وگو به بهترین وجه آشکار می‌شود: کندوکاو، بیرون کشیدن عقاید و اندیشه‌ها، و جست‌وجو در پی دلایل و توجیحات.

فیلسوفان حرفه‌ای بخش عمده‌ای از وقت خود را به گفت‌وگو با یکدیگر و دانشجویان‌شان اختصاص می‌دهند. اما عموم مردم به محتوای این

بحث‌ها دسترسی ندارند. یکی از هدف‌های ما این است که نشان دهیم فلسفه چه موضوع جذابی می‌تواند باشد، تا علاقه را نسبت به اندیشه‌هایی برانگیزیم که بیان‌شان در رساله‌ای به حجم یک کتاب نیز شاید کار دشواری باشد.

هر مصاحبه بر موضوعی خاص متمرکز است و عمداً کوتاه و کاملاً مرتبط با موضوع است - درست به اندازه لقمه‌ای حاضر و آماده. فلسفه لازم نیست به صورت مبهم و پیچیده عرضه شود و نباید غیرقابل فهم باشد. بیان اندیشه‌های فلسفی هم لازم نیست به 'سبک و سیاق فلسفی' باشد. هوشمندترین فیلسوفان اغلب بسیار دوست دارند اندیشه‌هایشان را برای مخاطبان باهوش غیرمتخصص بیان کنند و در این راه موفق هم هستند.

یکی از جنبه‌های خوشایند این کار تشویق و پشتیبانی‌ای است که از شنوندگان فراوانی دریافت داشته‌ایم که به ما گفته‌اند اندیشیدن درباره موضوعات فلسفی چه اندازه برای‌شان اهمیت دارد. بسیاری از افراد خواندن را به گوش کردن ترجیح می‌دهند، یا اگر چیزی را گوش کرده باشند، دوست دارند به نسخه مکتوب هم دسترسی داشته باشند و بتوانند اندیشه‌های کلیدی را مرور کنند. خیلی‌ها هم دوست دارند کتابی در قفسه کتابخانه‌شان یا نسخه‌ای الکترونیکی از آن روی دستگاه کتابخوان‌شان داشته باشند. اما ضبط کلمه به کلمه یک مصاحبه گفتاری به صورت مکتوب الزاماً معنا را حفظ نمی‌کند. از همین‌رو از مصاحبه‌شوندگان درخواست کرده‌ایم متن مصاحبه‌شان را اندکی بازبینی کنند تا صورت مکتوب آن شکل مستقلی به خود گیرد. همچنین درباره هر موضوع به بعضی منابع تکمیلی نیز اشاره کرده‌ایم.

فلسفه رشته‌ای غیرعادی است، از این حیث که کسانی که در این حوزه فعال‌اند در مورد اینکه فلسفه درباره چیست اتفاق نظر ندارند. بخش نخست کتاب - 'فلسفه چیست؟' - موجب شگفتی و همین‌طور لذت ما شد. در آغاز هر مصاحبه از مصاحبه‌شونده خواستیم تعریفی از رشته خود

به دست دهد، اما هیچ دو پاسخی مثل هم نبود. یکی از مصاحبه‌شوندگان در پاسخ فقط خندید. اگرچه در پاسخ‌ها به مضامین و موضوعات مشترکی اشاره شد، اما برخی از پاسخ‌ها اساساً متفاوت بودند. احساس ما این بود که این نظرات متنوع، که هم‌پوشانی‌هایی نیز در آنها دیده می‌شود، ارزشمند است و آنها را در کتاب منعکس کردیم.^۱

انتشار فایل‌های صوتی این مجموعه هنوز ادامه دارد. در این کتاب برخی مصاحبه‌های مرتبط با موضوعاتی خاص در فلسفه را برگزیده‌ایم. در کتاب بعدی، تمرکزمان بر مصاحبه‌هایی خواهد بود که درباره فیلسوفان بزرگ است. همه مصاحبه‌های ما به صورت رایگان، و همین‌طور آدرس ایمیل ما، در این نشانی قابل دسترسی است: www.philosophybites.com.

۱. فیلسوفانی که نظرات‌شان در این بخش آمده لزوماً همان کسانی نیستند که در 'این' کتاب با آنها مصاحبه شده است. - م.

فلسفه چیست؟

در این مجموعه مصاحبه‌ها، از بعضی مصاحبه‌شوندگان این سؤال ساده را پرسیدیم که 'فلسفه چیست؟' این پرسش را بی‌مقدمه مطرح کردیم و پرسش‌شوندگان هیچ‌گونه آمادگی قبلی نداشتند. اما پاسخ‌هایشان موجب شگفتی ما شد. ترکیب این دیدگاه‌ها بسیار روشن‌گر بود. پاسخ‌ها به ترتیب الفبای [انگلیسی] از این قرار است:

مرلین آدمز^۱: فلسفه عبارت است از اندیشیدن واقعاً عمیق دربارهٔ مهم‌ترین پرسش‌ها و کوشش برای دستیابی به وضوح تحلیلی هم در پرسش‌ها و هم در پاسخ‌ها.

رابرت آدمز^۲: فلسفه همان چیزی است که فیلسوفان به آن می‌پردازند. این نکتهٔ مهمی است، چون نمی‌خواهم دربارهٔ اینکه فلسفه عبارت از چیست، دیدگاه محدودی داشته باشم. برخی شکل‌های پرداختن به فلسفه هست که با شیوهٔ فلسفه‌ورزی من و بیشتر فیلسوفان انگلیسی‌زبان آن‌قدر تفاوت دارد که واقعاً به تردید می‌افتم که آیا می‌توان گفت ما و آنها دقیقاً در رشته‌ای واحد کار می‌کنیم یا خیر. اما تصور می‌کنم انحصارطلبی بی‌جایی است اگر بگوییم کاری که آنها می‌کنند فلسفه نیست.

1. Marilyn Adams
2. Robert Adams

پیتر آدمسن^۱: اوه! گمان می‌کنم فلسفه مطالعهٔ هزینه‌ها و فایده‌هایی است که اتخاذ هر موضع خاص دربردارد. مثلاً اگر دربارهٔ آزادی اراده بحث می‌کنید و می‌خواهید تصمیم بگیرید که سازگارانگار^۲ باشید یا ناسازگارانگار^۳ - یعنی دربارهٔ اینکه آیا آزادی اراده با تعین‌باوری^۴ سازگار است یا خیر تصمیم بگیرید - چیزی که دربارهٔ آن تأمل می‌کنید این است که چه مشکلاتی برای‌تان پیش می‌آید و چه فوایدی نصیب‌تان می‌شود اگر بگویید ارادهٔ آزاد با تعین علی سازگار است، و چه مشکلات و فوایدی از ناسازگار دانستن‌شان حاصل می‌شود.

جان آرمسترانگ^۵: فلسفه عشقِ ثمربخش به اندیشیدن است.

کتلین اورمسکو^۶: با این پرسش‌تان حسابی شگفت‌زده‌ام کردید. این مسئله تا اندازه‌ای شبیه است به سخن معروفی که آگوستین دربارهٔ مفهوم زمان می‌گوید. وقتی کسی درباره‌اش چیزی از من نمی‌پرسد، با آن آشنا هستم. اما هرگاه کسی دربارهٔ چیستی مفهوم زمان چیزی از من می‌پرسد، پی می‌برم که آن را نمی‌شناسم.

سایمن بلک‌برن^۷: خوب، فلسفه فرایند تأمل دربارهٔ عمیق‌ترین مفاهیم، یعنی دربارهٔ ساختارهای اندیشه، است که طرز فکر ما دربارهٔ جهان را پدید می‌آورد. مثلاً مفاهیمی هست مانند عقل، علیت، ماده، مکان، زمان، ذهن، آگاهی، آزادی اراده و بسیاری کلمات انتزاعیِ قلمبه‌سلمبهٔ دیگر؛ و اینها موضوعاتی را پیش می‌کشد که مردم دوهزار و پانصد سال است دربارهٔ آنها می‌اندیشند و گمان می‌کنم دوهزار و پانصد سال دیگر هم این کار را ادامه دهند، البته اگر کسی از ما باقی مانده باشد.

ریچارد بردلی^۸: فلسفه ۹۹ درصد اندیشیدنِ انتقادی دربارهٔ هر آن چیزی است که برای‌تان مهم و جالب است.

1. Peter Adamson

4. causal determinism

7. Simon Blackburn

2. compatibilist

5. John Armstrong

8. Richard Bradley

3. incompatibilist

6. Catalin Avramescu